

Bureå Jernverk 1806 – 1819

Järnstämpel för Bureå

År 1803 utfärdade Kongl Majt den s.k. Smidesförordningen som innebar friare etableringsmöjligheter för järnbruk, vilket medförde ansökan om fyra nya bruk i Västerbotten; Sävar och Rödåfors utanför Umeå, Bondhammar vid Varuträsk samt Bureå Jernverk. Endast i Sävar kom man i gång med egentlig produktion.

Bureå Jernverk skulle ha legat på norra sidan av Strömsholmen i Bureå och vattenhjulen till hamrarna skulle ha försörjts av samma damm, som den tio år tidigare anlagda sågen. Initiativet togs av sågverkets ägare, nämligen brukspatronen Karl Fredrik Nordenfalk från Gålsjö bruk i Ångermanland, kofferdikaptenen Johan Wikner från Fantskog i Ångermanland och bruksinspektör Gabriel Sundman från Bureå. Nordenfalk vid Gålsjö bruk tillverkade stångjärn, Wikner var tydlig verksam inom handelsflottan, medan Sundman fanns på plats i Bureå.

Bergmästare Quensel utredde under maj och juni 1804 förutsättningarna för etableringen av produktion av 450 skeppspund stångjärn och 300 skeppspund smidesjärn i två härdar och förhandlade med traktens bönder (148 st !) om leverans av kol eller kolved. Ur Bureå arkivs handlingar: "... Iowa vi undertecknade hemmansägare af sina skatteskogar till samma inrättning lefverera kol och kolved de tider som tillfälle därtill gives, så mycket som skogarnas bestånd i längden kan förenas med de priser wi efter och omständigheter kunna öfwerenskomma..."

Privilegiebrevet utfärdades av Kongl Majt 1806 och åtminstone hade byggnationer påbörjats innan kriget med Ryssland 1808 – 1809. Quensel nämner 1810 att anläggningen skadats av ryssarna till ett värde av 1 000 rdr bko. Brukspatron Sundbaum begär också 1809 uppskov med utskylder under 3 år, men att han avser starta en eller två härdar under denna tid. År 1817 begär han att för alltid få nedlägga sin smidesrättighet men ångrar sig och anhöll att få ha kvar förmånen att framdeles uppbygga manufakturverket med inköpt stångjärn. Dåliga konjunkturer för järn och allmogens ovillighet att kola var orsaken till att han avsåg sig rättigheten till stångjärnsproduktion. År 1819 avsäger han sig slutligen även manufakturprivilegiet.

Början av 1800-talet var slutet på en stark expansion av stålproduktion och export i Sverige. Redan i mitten av 1700-talet utgjorde exporten 35 % av världsproduktionen och den dominerande rollen berodde främst på den goda tillgången av skog för produktion av träkol, som behövdes i stora mängder. Men Napoleonkrigen och den s.k. kontinentalblockaden, liksom den nya Puddelprocessen som möjliggjorde användandet av stenkolk i stället för träkol, hämmade exporten av svenskt stål och bidrog till att Bureå Jernverk inte kom att förverkligas.